

DOI: <https://doi.org/10.31110/consensus/2026-03/104-119>

УДК (UDC) 929 (477)

CORRESPONDENCE BETWEEN LOCAL HISTORIAN OF SUMY REGION G.T. PETROV AND V.V. TERLETSKY WITH POLTAVA LITERATURE SCHOLAR P.P. ROTACH

Vitaly Kryzhanivsky*

Abstract

The purpose of this publication is to introduce into scientific circulation the correspondence between representatives of literary and artistic local history of the Sumy region, G.T. Petrov and V.V. Terletsky, stored in the 276 «Petr Petrovich Rotach» collection at the Institute of Manuscripts of the V.I. Vernadsky National Library of Ukraine.

The methodological basis of the work consists of general scientific (analysis, synthesis, deduction, induction, systematic approach) and special-historical (historical-genetic, historical-comparative) methods and principles of historicism, subjectivism, optimization of the volume of information.

The novelty of the work. Little-known to the general public, 14 letters from Sumy local historian G.T. Petrov and 4 letters from Shetkino local historian V.V. Terletsky to Poltava literary scholar and Shevchenko expert P.P. Rotach from the 1960s and 1970s are being introduced into scientific circulation. The correspondence between the researchers has been partially preserved, but it offers significant informational potential. The published sources reveal that the epistolary correspondence between G.T. Petrov and V.V. Terletsky focused on scientific research and local history education.

The correspondence also expands the idea of the circle of communication of G.T. Petrov, who maintained relations with the granddaughter of the Ukrainian poet P.A. Grabovsky, Svitlana Borysivna, the Sumy poet M.M. Danko (1926–1993), the artist, director of the Poltava Art Museum P.M. Gorobets (1905–1974), the literary critic, writer D.M. Kosaryk (1904–1992), and the Sumy local historian P.A. Sapukhin (1893–1970).

Conclusions: The article is the first to publish the correspondence between G.T. Petrov and V.V. Terletsky to P.P. Rotach, which provides important information about the Ukrainian local history movement of the 1960s and 1970s in the Sumy region.

Keywords: local history, literary studies, museum, Sumy region, newspaper

* Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of the Department of History and jurisprudence, Oleksander Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University; Leading Research Associate of the Department of Ancient Acts, Central State Historical Archive of Ukraine, Kyiv, Ukraine.
E-mail: vitykryzh@ukr.net; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0958-253X>

**ЛИСТУВАННЯ КРАЄЗНАВЦІВ СУМЩИНИ Г.Т. ПЕТРОВА ТА В.В. ТЕРЛЕЦЬКОГО
З ПОЛТАВСЬКИМ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЦЕМ П.П. РОТАЧЕМ**

Віталій Крижанівський*

Анотація

Мета публікації полягає в уведенні до наукового обігу листування представників літературно-мистецького краєзнавства Сумщини Г.Т.Петрова та В.В.Терлецького, що зберігається у фонді 276 «Петро Петрович Ротач» в Інституті рукописів Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського.

Методологічну основу роботи складають загальнонаукові (аналіз, синтез, дедукція, індукція, системний підхід) та спеціально-історичні (історико-генетичний, історико-порівняльний) методи й принципи історизму, оптимізації об'єму інформації.

Наукова новизна. До наукового обігу вводяться маловідомі широкому загалу 14 листів сумського краєзнавця Г.Т. Петрова та 4 листи шосткинського краєзнавця В.В. Терлецького до полтавського літературознавця, шевченкознавця П.П. Ротача за 1960-ті – 1970-ті рр. Листування між дослідниками збереглося частково, проте характеризується великим інформаційним потенціалом. Оприлюднені джерела дозволяють з'ясувати, що наріжною темою епістолярії Г.Т. Петрова та В.В. Терлецького були питання науково-дослідницької та краєзнавчо-просвітницької роботи. Листування також розширює уявлення про коло спілкування Г.Т.Петрова, який підтримував відносини з онукою українського поета П.А. Грабовського Світланою Борисівною, сумським поетом М.М. Даньком (1926–1993 рр.), художником, директором Полтавського художнього музею П.М. Горобцем (1905–1974 рр.), літературознавцем, письменником Д.М. Косариком (1904–1992 рр.), сумським краєзнавцем П.А. Сапухіним (1893–1970 рр.).

Висновки: У статті вперше опубліковано листування Г.Т. Петрова та В.В. Терлецького до П.П. Ротача, що подає важливу інформацію про український краєзнавчий рух 1960-х – 1970-х рр. на Сумщині

Ключові слова: краєзнавство, літературознавство, музей, Сумщина, газета

Цитування: Крижанівський, В. (2026). Листування краєзнавців Сумщини Г.Т. Петрова та В.В. Терлецького з полтавським літературознавцем П.П. Ротачем. *Консенсус*, 3, 104–119.
<https://doi.org/10.31110/consensus/2026-03/104-119>

URL: <https://www.konsensus.net.ua/index.php/konsensus/article/view/241>

* кандидат історичних наук, доцент кафедри історії, правознавства та методики навчання, Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка; провідний науковий співробітник відділу давніх актів, Центральний державний історичний архів України, Київ, Україна.
E-mail: vitykryzh@ukr.net; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0958-253X>

Постановка проблеми. Відродження краєзнавства в УРСР у 1960-х – 1970-х рр. було пов'язане з вдалими інституційними рішеннями про створення Українського товариства охорони пам'яток історії та культури, системи інститутських, шкільних музеїв і вузькопрофільних музеїв при підприємствах. Зрозуміло, що ці якісні зміни були неможливі без появи неординарних подвижників краєзнавчого руху. Серед знакових постатей літературного краєзнавства Сумщини радянської та пострадянської доби особливе місце займають сумчанин Геннадій Терентійович Петров (1936–1996 рр.) та шосткинець Віктор Володимирович Терлецький (1936–2023 рр.).

Аналіз наукових досліджень. На початок 2020-х рр. на Сумщині, в Україні загалом склалася традиція (О. Гончаров, Н. Сенько, В. Балаян, М. Данько, О. Линник, В. Матвеева й ін.) осмислення життєвого, творчого шляху Г.Т. Петрова та починають виходити перші розвідки (О. Вертіль), бібліографічні покажчики присвячені постаті шосткинського літературознавця В.В. Терлецького¹. Утім автори цих нарисів оминули надзвичайно цікаву наукову проблему, яка стосується листування літературознавців Сумщини з відомим полтавським літературознавцем Петром Петровичем Ротачем у 1960-х – 1970-х рр.

У зв'язку з цим **метою нашої статті є** аналіз інформаційного потенціалу епістолярної спадщини Г.Т. Петрова та В.В. Терлецького до П.П. Ротача.

Виклад основного матеріалу. У фондї 276 «П. П. Ротач» Інституту рукопису Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського (далі – ІР НБУВ) зберігаються 14 листів Г.Т. Петрова за 1964–1967 рр. та 4 листи В.В. Терлецького за 1970–1978 рр.² Спочатку звернемо увагу на епістолярну спадщину багаторічного відповідального секретаря сумської газети «Вперед» та тижневика «Панорама Сумщини» Г.Т. Петрова.

Листування між Г.Т. Петровим і П.П. Ротачем розпочалося 15 вересня 1964 р. після зустрічі в середині серпня в Полтаві. Вірогідно, під час цієї коротенької, побіжної розмови краєзнавці обмінялися адресами. Також можна припустити, що адресу полтавського літературознавця Геннадій Терентійович міг отримати й від глухівчанина Я.О. Кривка, але це малоімовірно, оскільки подібного змісту інформація відсутня в листах Яким Олександровича до П.П. Ротача за відповідний період. Першого листа Г.Т. Петров написав до Петра Петровича через місяць після особистої зустрічі, оскільки був зайнятий підготовкою до відзначення 100-річного ювілею українського поета П. А. Грабовського³.

¹ Вертіль О.В. Терлецький Віктор Володимирович. *Енциклопедія Сучасної України* [Електронний ресурс] / редкол.: І.М. Дзюба, А.І. Жуковський, М.Г. Железняк [та ін.], 2025. URL: <https://esu.com.ua/article-889616>; Віктор Терлецький. До 75-річчя від дня народження. Біобібліографічний покажчик. Суми, 2012. 64 с.; Геннадій Петров: біобібліографічний покажчик: до 75-річчя від дня народження / Державна універсальна наукова бібліотека. Суми, 1996. 56 с; Петров Геннадій. Щоденники. Нариси. Статті. Матеріали другої науково-практичної конференції дослідників «Петровські читання» / упоряд., ред. Л.А. Покидченко. Суми, 2016. С. 944–947, 950–955.

² ІР НБУВ. Ф. 276. Спр. 523–535а. Листи Г.Т. Петрова до П.П. Ротача. 20 арк., 16 арк. (Додатки); ІР НБУВ. Ф. 276. Спр. 1450. Лист В.В. Терлецького до П.П. Ротача від 25.1.1970 р.; ІР НБУВ. Ф. 276. Спр. 1451. Лист В.В. Терлецького до П.П. Ротача від 15.07.1972 р.; ІР НБУВ. Ф. 276. Спр. 1452. Лист В.В. Терлецького до П.П. Ротача від 5.09.1972 р.; ІР НБУВ. Ф. 276. Спр. 1453. Лист В.В. Терлецького до П.П. Ротача від 25.06.1978 р.

³ ІР НБУВ. Ф. 276. Спр. 523–535а. Листи Г.Т. Петрова до П.П. Ротача. Арк. 1–2.

У фонді 276 ІР НБУВ представлено 14 листів Геннадія Терентійовича за 1964–1967 рр., але, на нашу думку, це лише частина епістолярної спадщини сумчанина. Про що свідчить кілька фактів. По-перше, у 1964–1967 рр. відбувається емоційне зближення двох дослідників й уже в травні 1965 р. Геннадій Терентійович вітає П.П. Ротача з 1 травня, у жовтні 1965 або 1966 р. 1967 р. – з святом Жовтневої революції, а наприкінці грудня 1967 р. – з Новим роком⁴. Зрозуміло, що таке достатньо інтенсивне листування не могло раптово перерватися 1968 р. По-друге, серед матеріалів епістолярної спадщини за 1964–1967 рр. наявна вирізка статті Г.Т. Петрова з київської газети «Друг читача» за 1969 р. («Як виникли «бойові пісні». З біографії книги»). Доречно відмітити, що ця стаття відсутня в бібліографічному покажчику праць Г.Т. Петрова⁵. Тому можемо зробити висновок, що листування між краєзнавцями продовжувалося як мінімум до 1970-х рр.

Утім навіть частково збережена епістолярія містить важливу інформацію про Г.Т. Петрова та його відносини з П.П. Ротачем:

1. Взаємини між дослідниками. Між літературознавцями–краєзнавцями склалося ділове листування, яке переважно стосувалося розробки актуальних питань літературно-мистецького краєзнавства Сумщини та Полтавщини. Так, Г.Т. Петров отримував від Петра Петровича важливі відомості про художника–земляка Д.Д. Бурлюка, про взаємини громадського діяча Л.М. Жебуньова з вченим–філологом М.Ф. Сумцовим, про нереалізовану виставку пам'яті художника Н.Х. Онацького в Полтаві. У свою чергу Петро Петрович цікавився матеріалами про товариша дитячих та юнацьких років М.В. Гоголя О.С. Данилевського, про Я. Мартілова. Також у листах знайшла віддзеркалення журналістська та просвітницька діяльність Геннадія Терентійовича для увіковічення пам'яті українських художників Н.Х. Онацького, Д.Д. Бурлюка, поетів О.І. Кандиби (Олександра Олеся), П.А. Грабовського, С.О. Сиви-Степняка та ін.

2. Коло наукового, творчого спілкування Г.Т. Петрова. З листів Геннадія Терентійовича можна дізнатися, що він особисто знав та/або листувався з онукою українського поета П.А. Грабовського Світланою Борисівною, сумським поетом М.М. Даньком (1926–1993 рр.), художником, директором Полтавського художнього музею П.М. Горобцем (1905–1974 рр.), літературознавцем, письменником Д.М. Косариком (1904–1992 рр.), сумським краєзнавцем П.А. Сапухіним (1893–1970 рр.), сумським освітянином, фольклористом Ю.П. Ступаком (1911–1979 рр.).

Особливе місце в листах займають згадки про стосунки з авторитетним глухівським краєзнавцем Я.О. Кривком (1903–1980 рр.). Г.Т. Петров достатньо приязно, з повагою згадує Якіма Олександровича у своїх листах до П.П. Ротача від 18 лютого 1965 р., 2 травня 1965 р., 10 грудня 1966 р. Утім з листування можемо також

⁴ ІР НБУВ. Ф. 276. Спр. 523–535а. Листи Г.Т. Петрова до П.П. Ротача. Арк. 7, 10, 12, 19, 20.

⁵ ІР НБУВ. Ф. 276. Спр. 523–535а. Листи Г.Т. Петрова до П.П. Ротача. Арк. 4 (Додатки); Геннадій Петров: біобібліографічний покажчик: до 75-річчя від дня народження / Державна універсальна наукова бібліотека. Суми, 1996. С. 14–15.

дізнатися про певне напруження, яке виникло між краєзнавцями після того, як у газеті «Радянська правда» (1966 р. 30 липня, 2, 4 серпня) вийшла стаття Геннадія Терентійовича про родину Кандиб, у якій спростовувалася факти про селянське походження, про місце смерті батька Олександра Олеся – Івана Федоровича Кандиби; уточнюється ім'я та дата смерті матері поета Олександри Василівни, які представив Я.О. Кривко в республіканській газеті «Літературна Україна» (1965 р.). Доречно зауважити, що ця стаття Я.О. Кривка відсутня в бібліографічному покажчику його праць⁶.

3. Просвітницька діяльність Г.Т. Петрова з метою увіковічення пам'яті про художника Н.Х. Онацького.

Листування Г.Т. Петрова з П.П. Ротачем за 1964–1967 рр. припадає на час інтенсивного зацікавлення Геннадія Терентійовича постаттю сумського художника та поета Н.Х. Онацького. У цей період Г.Т. Петров опублікував 3 газетні статті про репресованого митця⁷. Це захоплення наскрізно проходить і через листи сумчанина. Так, у 8 з 14 листів згадується Н.Х. Онацький у контексті нереалізованої виставки картин митця в Полтавському художньому музеї, невдалої спроби Г.Т. Петрова відкрити музей репресованого художника в Сумській школі № 4 в 1966–1967 рр. Окрім цього, в епістолярії сумчанина часто згадуються напрацювання П.П. Ротача, Г.Т. Петрова, Я.О. Кривка про цю неординарну постать. У листі від 16 лютого 1965 р. Г.Т. Петров згадує також замітку П.П. Ротача про П. Грабовського в журналі «Вітчизна», яка не зафіксована в бібліографічному покажчику праць полтавського літературознавця (2007 р.)⁸.

Також з полтавським літературознавцем періодичного листувався й знаний шосткинський освітянин, краєзнавець В.В. Терлецький в 1970–1978 рр. Це листування також збереглося частково. В особовому фонді П.П. Ротача зберігається лише 4 листи, які відображають принагідне, ситуативне листування між дослідниками-краєзнавцями⁹. Утім навіть така невелика епістолярія містить важливу інформацію про В.В. Терлецького та його стосунки з П.П. Ротачем:

Взаємини між дослідниками. Ініціатором листування виступив В.В. Терлецький, який отримав адресу полтавчанина від Я.О. Кривка. Між краєзнавцями склалося ділове листування, яке в більшості випадків стосувалося розробки актуальних питань краєзнавства Сумщини та Полтавщини. П.П. Ротач з

⁶ ІР НБУВ. Ф. 276. Спр. 523–535а. Листи Г.Т. Петрова до П.П. Ротача. Арк. 5, 7, 13; Петров Геннадій. Щоденники. Нариси. Статті. Матеріали другої науково-практичної конференції дослідників «Петровські читання» / упоряд., ред. Л.А. Покидченко. Суми, 2016. С. 90–94; Яким Кривко. До 100-річчя від народження: Бібліографічний покажчик / ред. С.Ф. Латиш. Суми, 2003. 32 с.

⁷ Геннадій Петров: біобібліографічний покажчик: до 75-річчя від дня народження / Державна універсальна наукова бібліотека. Суми, 1996. С. 11–13.

⁸ ІР НБУВ. Ф. 276. Спр. 523–535а. Листи Г.Т. Петрова до П.П. Ротача. Арк. 3, 11, 13.

⁹ ІР НБУВ. Ф. 276. Спр. 1450. Лист В. В. Терлецького до П.П. Ротача від 25.1.1970 р.; ІР НБУВ. Ф. 276. Спр. 1451. Лист В.В. Терлецького до П.П. Ротача від 15.07.1972 р.; ІР НБУВ. Ф. 276. Спр. 1452. Лист В.В. Терлецького до П.П. Ротача від 5.09.1972 р.; ІР НБУВ. Ф. 276. Спр. 1453. Лист В.В. Терлецького до П.П. Ротача від 25.06.1978 р.

повагою ставився до напрацювань Віктора Володимировича, про що повідомляв у своїх листах. У свою чергу В.В. Терлецький захоплювався масштабним проектом П.П. Ротача «Літературна Полтавщина» й не тільки відслідковував його публікацію в журналі «Архіви України», але й звернувся з проханням до Петра Петровича, за можливості, надіслати відсутні в його домашній колекції номери цієї серії.

З листів В.В. Терлецького дізнаємося, що шосткинець намагався отримати відомості в П.П. Ротача про родину Рклицьких, викладача глухівської чоловічої гімназії О. Малинку, про документи Полтавського історичного музею, що стосувалися родини Ушинських. Доречно відмітити, що отримані відомості були плідно використані В. В. Терлецьким в радянську та пострадянську добу¹⁰.

Висновки. Таким чином, у 1960-х рр. полтавський педагог, літературознавець П.П. Ротач перетворився на авторитетного дослідника-регіоналіста, з яким бажали познайомитися представники молодого покоління краєзнавців Сумщини. Навіть після трагічних подій 1972 р. проскрибований П.П. Ротач залишається знаковою постаттю для літературознавців та істориків Сумської області. Частково збережені листи сумчанина Г.Т. Петрова та шосткинця В.В. Терлецького до П.П. Ротача дають змогу прослідкувати складний процес їх творчих пошуків, окреслити напрямки культурно-просвітницької діяльності.

* * *

При публікації листів Г.Т. Петрова до П.П. Ротача повністю збережено послідовність розташування листів у «Справах 523-535а» (листи Г.Т. Петрова) та «Справах 1450-1453» (листи В.В. Терлецького) фонду 276 ІР НБУВ. Справа з листуванням Г.Т. Петрова має єдину пагінацію, а у справі з листами В.В. Терлецького нумерація сторінок відсутня. При публікації листів збережено стилістичні та мовні особливості авторських текстів, які написані якісною українською літературною мовою. Лише в окремих випадках допущено втручання в текст. Так, наприклад, виправлено поодинокі авторські описки.

Публікація тексту супроводжується підрядковими примітками – до тексту і за змістом. Кожний опублікований документ містить легенду, в якій указується установа, фонд, номер справи, номер аркуша, спосіб відтворення тексту (рукопис (автограф), машинопис) та рівень автентичності документа (оригінал, копія).

№ 1

Вельмишановний Петру Петровичу!

Аж ось коли я взявся писати вам листа. Нарешті спало напруження, зв'язане з ювілеєм [П.] Грабовського. Воно принесло мені багато турбот і багато приємних і радісних хвилин. Зараз от сиджу і почуваю себе так, наче розлучився з дорогою і рідною людиною.

¹⁰ Віктор Терлецький. До 75-річчя від дня народження. Біобібліографічний покажчик. Суми, 2012. С. 11, 12, 44; Терлецький В. Фольклорно-етнографічні записи в селі Вороніж на Сумщині. Народна творчість та етнографія. 1978. № 2. С. 99-102.

Надсилаю вам дещо з друкованого нами. ~~Сторінку майже вею.~~ Номер про [П.] Грабовського майже весь готував я. Старався, щоб було добре. Що вийшло – не мені знати¹¹.

Була тут онука поетова Світлана Борисівна. Зустріч з нею тривала один мент¹². Про письменників, які приїздили з Києва і як проходив ювілей в с. Грабовському¹³, прочитаєте у доданому до листа звіті.

В день, коли наша газета вже вийшла, бачив ваші п'ять листів тростянецьких. До цього М. Данько¹⁴ казав, що бережуть їх для ювілейного номера. Але в номер вони чомусь не потрапили. Читав, що у «Вітчизні» є вже стаття «Тростянецька знахідка»¹⁵. Це мабуть з приводу цих же листів?

Що там чувати про виставку картин [Н.] Онацького?¹⁶ Чи не відкладається знову на невизначений час?

Як ви гадаєте використати статтю «В архіві шевченкознавця»?¹⁷ Може б її ми надрукували до ювілею Тараса в 1965 році.

Про Я. Мартілова я пам'ятаю. З глибокою повагою

Підпис Г. Петров

15/IX 1964 р.

PS Шкодную, що під час мого перебування в Полтаві ви були дуже зайняті і розмови між нами майже не було.

Інститут рукопису НБУ ім. В. Вернадського. Ф. 276. Спр. 523. Арк. 1–2, оригінал, автограф Г. Петрова.

№ 2

Дорогий Петре Петровичу!

Чи не могли б ви надіслати адресу Давида Бурлюка?¹⁸ Був би дуже вдячний. Хотів би воскресити його ім'я в Сумах.

За останній час я в обласній і районній газетах надрукував замітки до 90-річчя [Н.] Онацького¹⁹. А був в себе вмістив репліку на розвідку П. Кисельова про [Я.] Мамонтова²⁰. Коли вам цікаво, можу надіслати.

¹¹ Петров Г. Факел борця за свободу горить. *Вперед*. 1964. 10 вересня (див.: Петров Г. Бібліографічний покажчик. С. 11); Грабовський Павло Арсенович (1864–1902) – поет, публіцист, перекладач, політичний діяч.

¹² Так в тексті

¹³ с. Пушкарне (нині – с. Грабовське Краснопільського р-ну Сум. обл.).

¹⁴ Данько Микола (1926–1993) – український поет, письменник (м. Суми).

¹⁵ Ротач П. З комори Селегеня: Тростянецька знахідка. *Вітчизна*. 1964. № 9. С. 123–125 (див.: Ротач Петро Петрович: Біобібліографічний покажчик К.: Ін-т історії України НАН України, 2007. С. 20).

¹⁶ Онацький Никанор Харитонович (1874 (1875) – 1937) – живописець, графік, мистецтвознавець і поет.

¹⁷ Ротач П. В архіві шевченкознавця [Н.Х. Онацький]. *Радянське літературознавство*. 1967. № 5. С. 96. (див.: Ротач Петро Петрович: Біобібліогр. покажч. К.: Ін-т історії України НАН України, 2007. С. 71).

¹⁸ Бурлюк Давид Давидович (1883–1967) – художник-футурист, поет, теоретик мистецтва.

¹⁹ Петров Г. Життя для рідного народу. До 90-річчя з дня народження Н.Х. Онацького. *Вперед*. 1965. 9 січня; Петров Г. Народний учитель. До 90-річчя з дня народження Н.Х. Онацького. *Ленінська правда*. 1965. 9 січня. С. 3.

²⁰ Петров Г. Прикрі неточності в цікавому дослідженні. *Вперед*. 1965. 13 лютого (вирізка зберігається серед матеріалів листування Г.Т. Петрова до П.П. Ротача (див. [1, Арк. 10 (Додатки)]).

Читав, що у «Літ[ературній] Україні», що в Полтаві відкрилася виставка картин [Н.] Онацького. А Надія Василівна каже, що ні. Чому чи то так полтавці тягнуть?

Вашу замітку про [П.] Грабовського у «Вітчизні» прочитав з великою насолодою (навіть щиро заздрих, що вам ото так поталанило).

З щирою повагою

Г. Петров

16/II 1965 р.

Інститут рукопису НБУ ім. В. Вернадського. Ф. 276. Спр. 524. Арк. 3, оригінал, автограф Г. Петрова.

№ 3

Дорогий Петре Петровичу!

Повідомляю, що знаю.

Олександр Семенович Данилевський²¹ родом, здається, з Миргородщини. Вчився разом з [М.] Гоголем в Ніжинському ліцеї. Одружився на Уляні Григорівні Похвісневій, яка мала маєток під Сумами.

Анненское – це зрусифікована назва Ганнівки, яка існує і досі. Дійсно тут і доживав віку Данилевський. Помер у 1888 р. Але є дані і про те, що він жив у Веретенівці – селі, що знаходиться поряд з Ганнівкою. Там і помер.

Це треба розслідувати. Обіцяю виділити час і з'їздити туди. Хоч через рік, а обіцянку виконаю.

[Я.] Кривко з Глухова про це мабуть більше знає, що чому отут – від нього дізнався.

Зі щирою повагою

Г. Петров

18/II 1965 р.

Інститут рукопису НБУ ім. В. Вернадського. Ф. 276. Спр. 525. Арк. 5, оригінал, автограф Г. Петрова.

№ 4

Дорогий Петре Петровичу!

Надсилаю свої замітки про [Н.] Онацького²². Знайшов і заміточку [Я.] Кривка про Данилевського. Радий, що можу вам прислужитись.

Дякую за адресу [Д.] Бурлюка і репродукцію з його картин. Багато Бурлюків у нас на Лебединщині. Я в одного лебединця, випадково зустрівши, запитав, де там у вас найбільше Бурлюків. – Та в Рябушках, це від Лебедина 12 кілометрів. – А про Давида Бурлюка чули? Це художник? – Художник. Чув. Він за кордон у революцію виїхав. Він з нашого села, з родини небагатої.

З щирим побажанням

Г. Петров

²¹ Данилевський Олександр Семенович (1809–1888) – директор училищ Полтавської губернії.

²² Г.Т. Петров надіслав статті: Життя для рідного народу. *Вперед*. 1965. 9 січня; Народний митець до 90-річчя з дня народження Н. Онацького. *Ленінська правда*. 1965. 9 січня С. 3. (Див.; Геннадій Петров: біобібліографічний покажчик: до 75-річчя від дня народження. Суми, 1996. С. 12).

25/II 1965 р.

PS: Вибачте за одну вирізку. Не маю кращої, а послати Вам хочеться

Розвідайте, прошу Вас, як справи з виставкою [Н.] Онацького, чому затримується, чому [П.] Горобець²³ не відповів на мої три листи, чи він хворий, повідомте.

Інститут рукопису НБУ ім. В. Вернадського. Ф. 276. Спр. 526. Арк. 6, оригінал, автограф Г. Петрова, замітка П. Ротача: «відповів 28/II 65». Підпис.

№ 5

Дорогий Петре Петровичу!

Поздоровляю з святом весни. Бажаю звершення Ваших творчих задумів, ясних днів і кріпкого здоров'я.

Г. П.

Про [Н.] Онацького буде в ж[урналі] «Дніпро», № 7²⁴. У Сумах Т-во Знання видало брошуру «Зв'язки митців з Сумщиною» [Я.] Кривка. Там є про [Н.] Онацького теж. Чи скоро буде виставка [Н.] Онацького?

Інститут рукопису НБУ ім. В. Вернадського. Ф. 276. Спр. 527. Арк. 7. Оригінал листівки «З святом 1 травня», автограф Г. Петрова; напис П. Ротача: «Вияснити чи наше «Знання» одержало таку брошуру». 2/V 65.

№ 6

Дорогий Петре Петровичу!

Згадав Вас і надсилаю свою замітку про музей [П.] Чайковського в Сумах Низах²⁵. Агей знадобиться.

Г. Петров

8/VI 1965 р.

Інститут рукопису НБУ ім. В. Вернадського. Ф. 276. Спр. 528. Арк. 8, оригінал, автограф Г. Петрова.

№ 7

Дорогий Петре Петровичу!

Надсилаю ще два своїх матеріали. Здається. Ви їх не бачили.

За повідомлення про [В.] Алешка дякую.

З повагою Г. Петров

16/VI 1965 р.

Скоро відпустка. Гадаю, ще на дня на два – три з'їздити до Полтави..

У нас тут Д. Косарик²⁶ достає. Ви його знаєте?

Інститут рукопису НБУ ім. В. Вернадського. Ф. 276. Спр. 529. Арк. 9, оригінал, автограф Г. Петрова.

²³ Горобець Павло Матвійович (1905–1974) – живописець, графік, директор Полтавського художнього музею (1963–1973).

²⁴ Він любив мальви. *Дніпро*. 1965. № 7. С. 122–124 (співавтор) (див.; Геннадій Петров: біобібліографічний покажчик: до 75-річчя від дня народження. Суми, 1996. С. 12).

²⁵ Петров Г. Українські чари. *Вперед*. 1965. 8 черв.

²⁶ Косарик Дмитро (справж. – Коваленко Дмитро Михайлович; ін. псевд.: Оболонь, Рокитянський, Михайлович, Ген Ушер, Стюпченко; 1904–1992) – прозаїк, літературознавець.

№ 8

Дорогий Петре Петровичу!

Прийміть мої поздоровлення із святом. Бажаю Вам великої творчої енергії, щоб скоріше здійснити намічені плани. Хай більше цікавих розвідок виходить з-під Вашого пера.

З повагою Г. Петров

5/XI 1965 р.

PS: Був у Києві, СХ. Так сказали, що виділять необхідні кошти для влаштування виставки Ник. Х. Онацького. Твердо обіцяли. А чи виділили? Що чути у Полтаві?

Додаю статтю Ю. Ступака²⁷

Інститут рукопису НБУ ім. В. Вернадського. Ф. 276. Спр. 530. Арк. 10, оригінал, автограф Г. Петрова; на листівці наявний напис про отримання П.П. Ротачем 9/XI 1965 р.

№ 9

Дорогий Петре Петровичу!

Поздоровляю зі святом.

Зичу добра, щастя і творчих успіхів.

Чи не знаєте Ви Жебуньова Л.Н. з Полтави, який 15 травня 1906 р. писав [М.] Сумцову про потребу написати звернення до університетів про необхідність заснування кафедр укр. мови, літератури і історії України²⁸.

[Л.] Жебуньов, здається, був близький до газ[ети] «Рада»²⁹.

В мене багато нового. Оце недавно і побував у Полтаві. Чи скоро там буде виставка [Н.] Онацького? З повагою.

Г. Петров

Інститут рукопису НБУ ім. В. Вернадського. Ф. 276. Спр. 531. Арк. 12, оригінал, листівка «Слава Великому Жовтню», автограф Г. Петрова.

№ 10

Дорогий Петре Петровичу!

Мені соромно за Полтаву і полтавців, які не спромоглися сказати доброго слова в день ювілею [М.] Драгоманова³⁰. Це чи вияв того, настільки полтавці самі себе поважають. Харків, Чернігів, Суми і інші центри областей відзначили ювілей, а полтавці сором'язливо промовчали. Просто ганебно.

[Я.] Кривко за той одпис про Олеса почав був наступ на мене вести. Надсилав

²⁷ Ступак Юрій Петрович (1911–1979) – фольклорист, кандидат історичних наук, його стаття «Збирач піснених скарбів». *Вперед*. 1965. 12 жовтня (про перебування Б. Грінченка в с. Нижня Сироватка); стаття зберігається серед матеріалів листування Г.Т. Петрова до П.П. Ротача [1, Арк. 5 (Додатки)].

²⁸ Текст обведений П.П. Ротачем червоним олівцем; Жебуньов Леонід Миколайович (1851–1919) – революціонер, громадсько-політичний діяч, публіцист; Сумцов Микола Федорович (1854–1922) – фольклорист, етнограф, літературознавець.

²⁹ «Рада» – щоденна політична, економічна і літературна газета. Виходила з вересня 1906 р. по липень 1914 р.

³⁰ Драгоманов Михайло Петрович (1841–1895) – публіцист, історик, громадський діяч.

листи, точніше дослав листи своїх друзів, де мене обзивалось і поносилося. Не втямлю, навіщо це робив. Потім зустрівся, каже: «Вважав за обов'язок Вас інформувати». Але хай йому. Він все-таки людина непогана і робить корисну роботу. За це і поважаю його.

Чи знаєте Ви, що до поїздки в Полтаву Олесь писав вірші рос мовою. Відкриття пам'ятника [І.] Котляревському³¹ та зв'язані з цим урочистості справили на нього таке сильне враження, що він перейшов на укр. мову і [...] ³² писав тільки нею. Про це згадують сестри Олеся у своїх споминах.

Про Кандиб у Полтаві розвідаю, хоч не надіюся на якісь результати.

Надсилаю останню замітку П. Сапугіна в обл[асній] газеті³³.

О[лександр] Олесь народився 23 листопада 1878 року. Підрахуйте самі, коли це за новим стилем. Я, їй-богу, баюсь помилитись.

Жаль за Полтавський худ[ожній] музей. У Сумах скоро відкриється музей [Н.] Онацького³⁴. Зібрано багато експонатів.

З повагою

Г. Петров

10/XII 1966

Інститут рукопису НБУ ім. В. Вернадського. Ф. 276. Спр. 532. Арк. 13, оригінал, автограф Г. Петрова; напис П.П. Ротача: «Полтава 14/XII 66».

№ 11

Дорогий Петре Петровичу!

Дивуюсь Вашій працьовитості. З великою цікавістю читаю Ваші матеріали, які з'являються то там, то там. Коли Ви встигаєте? Я, їй-богу, не зміг би.

Дуже доречно була поява Ваших нарисів про [Н.] Онацького в сумській обласній газеті і в журналі «Радянське літературознавство». За них вдячний особливо. В Сумах в мене зірвалась справа з організацією музею [Н.] Онацького в школі № 4.

Все йшло, не можна краще. Люди, до яких звертався за допомогою, відгукувались радо. Матеріалу зібралось багато і цінного (от – на тобі! Хтось зайшов до директора й сказав: – музею не слід робити, на прикладі репресованого не слід виховувати дітей. Ні в тин, ні в ворота не лізе.

Життя [Н.] Онацького – життя благородної людини, яка ніколи і думкою не зрадила народові. В моменти, коли трудящі піднімалися на боротьбу, він був з ними. Поезія його свідчить, що він був позбавлений будь-яких проявів націоналізму – єдине, щоб могло бути причиною заборони музею. Революціонер, художник-реаліст, один з творців укр. рад. культури – все це чомусь нічого не значить. Важливіше чиясь суб'єктивна недолуга думка (вона важить більше, ніж думка Києва, ніж думка рад. Влади, яка повернула до строю творчість митця.

³¹ Котляревський Іван Петрович (1769– 838) – письменник.

³² Незрозуміле слово.

³³ Сапугін П. Де малювався «Сорочинський ярмарок». *Ленінська правда*, 1966. 25 листопада, матеріали збереглися серед листування Г.Т. Петрова до П.П. Ротача [1, Арк. 2 (Додатки)].

³⁴ Підкреслено П.П. Ротачем червоним олівцем.

А отже значна людина при розмові про [Н.] Онацького сказала:

Є люди, яких не можна реабілітовувати.

Звичайно, є, але причому тут [Н.] Онацький

Нужно – та й годі

Чи не знаєте, як дістати «Рад[янське] літературознавство» з Вашою статтею?

Надсилаю Вам свою замітку про [С.] Сову–Степняка³⁵. Він у 1927–1928 рр. очолював відділом агітації і пропаганди Полтавського окрпарткому. Може згодиться для «Літературної Полтавщини». Завтра в обл[асній] газеті з'явиться більша стаття про [С.] Сову. Хочете вишлю.

Зі щирою повагою

Г. Петров

8/VII–67.

Інститут рукопису НБУ ім. В. Вернадського. Ф. 276. Спр. 533. Арк. 15–16, оригінал, автограф Г. Петрова; напис П.П. Ротача: «відп. 29/VII 67».

№ 12

Дорогий Петре Петровичу!

Надсилаю дві замітки. До появи їх, ніхто ні про [С.] Сову, ні про [В.] Алешка після війни не писав³⁶.

Історія з НХ справді дивна. Очевидно, це тому, що [Н.] Онацький жив довго в Сумах і псував настрої мерзоті, яку Жовтень вогнем недопалив.

Бажаю успішної праці.

З повагою

Г. Петров

3/VIII 67

Моє про Олеся в № 7 «Прапор»³⁷.

Інститут рукопису НБУ ім. В. Вернадського. Ф. 276. Спр. 534. Арк. 18, оригінал, автограф Г. Петрова; наявний допис П.П. Ротача: «[...]»³⁸ 5/VIII 67».

№ 13

Дорогий Петре Петровичу!

Від щирого серця вітаю Вас із святом. Зичу творчих радостей, бадьорості, здоров'я

Г. Петров

Інститут рукопису НБУ ім. В. Вернадського. Ф. 276. Спр. 535. Арк. 19, оригінал, автограф Г. Петрова; листа «Великому Жовтню слава!»

³⁵ Петров Г. Один із заспівувачів (С.А. Сова–Степняк, поет). *Вперед*. 1967. 23 березня (матеріали збереглися серед листування Г.Т. Петрова до П.П. Ротача [1, Арк. 6. Додатки]).

³⁶ Петров Г. У дні революційної рани. *Вперед*. 1967. 27 липня. С. 4 (про В. Алешка, матеріали збереглися серед листів Г.Т. Петрова до П.П. Ротача [1, Арк. 7 (Додатки)]); Петров Г. Сова–Степняк. *Лейнська правда*. 1967. 9 липня. С. 89–93.

³⁷ Петров Г. Де народився О. Олесь. *Прапор*. 1967. № 7. С. 89–93 (Див.: Геннадій Петров: біобібліографічний покажчик: до 75-річчя від дня народження. Суми, 1996. С. 13).

³⁸ Нерозбірливий текст.

№ 14

Дорогий Петре Петровичу!

Від щирого серця вітаю Вас і Вашу дружину з Новим роком! Веселих Вам свят. Щастя Вам і радості, значних творчих здобутків і міцного здоров'я.

Ваш Г. Петров

Надсилаю свої замітки – ті, що збереглись³⁹.

Інститут рукопису НБУ ім.В.Вернадського. Ф.276. Спр.535а. Арк.20, оригінал, автограф Г.Петрова, листівка з текстом: «На щастя! На здоров'я! На Новий рік! На нове літо! Роди, земле, жито, пшеницю і всяку пашницю», отримав П.П. Ротач 30/ХІІ 67 р.

№ 15

Добридень, Вельмишановний Петре Петровичу!

До Вас звертається краєзнавець з м. Шостка на Сумщині Терлецький Віктор Володимирович. Адресу мені повідомив знайомий Вам Яким Олександрович Кривко з м. Глухова.

Я частенько зустрічав Ваші розвідки, статті, публікації на сторінках газет, часописів. Уважно прочитую «Літературну Полтавщину» в «Архівах України». Щось останнім часом матеріали друкуються з перебоєм, не в кожному номері...

Шановний Петре Петровичу! Я людина ще відносно молода, друкуватися на сторінках місцевих газет почав з 1965 року⁴⁰; вірю в те, що у мене все ще попереду. Ще чекає краєзнавча робота, ще чекають такі радісні і хвилюючі для твого серця знахідки...

Прошу Вас, якщо це не обтяжливо, повідомити дві адреси: Ф. Кириченка (Федора Трифоновича) і А. Рклицького (м. Москва) – родички Михайла Васильовича Рклицького⁴¹.

Прошу не відмовити. Якщо якісь питання зможу розв'язати я, то завжди готовий сповістити, надіслати відповідь.

До Ваших послуг, з повагою

(підпис)

В. Терлецький

м. Шостка

вул. Кутузова-4, кв. 5

25. 1. 1970

Інститут рукопису НБУ ім.В.Вернадського. Ф.276. Спр.1450, оригінал, автограф В.Терлецького, машинопис; чорнилом напис П. Ротача: «В. 29. 1. 70»; напис олівцем П. Ротача: [Адреса Ф. Кириченка]: с. Вишневе, Києво-Святош[инського] р[айон]у, Київ[ська] обл[асть], вул. Леніна, 44; Москва Г 467, ул. Ярцевская, д. 27, корп. 3, кв. 34, А.Д. Рклицкая.

³⁹ Друге життя віршів. *Вперед*. 1967. 2 березня (про Н.Х. Онацького), Родом з Білорусі. *Вперед*. 1967. 17 серпня (про М. Снарського), У дні революційної рані. *Вперед*. 1967. 27 липня (про В. Алешка) (матеріали збереглися серед листування Г.Т. Петрова до П.П. Ротача [1, Арк. 7-9]).

⁴⁰ Перша публікація за 1965 р.: Спогади старого вчителя. Маяк комунізму (м. Кролевець). 20 лют. 1965 р. С. 4.

⁴¹ Розвідки про родину Рклицьких вийшли в добу Незалежності: Рклицький Михайло Васильович. *Сумщина в іменах*: енцикл. довід. Суми, 2003. С. 376; Рклицький Сергій Васильович. *Сумщина в іменах*: енцикл. довід. Суми, 2003. С. 376; Рклицькі відомі і невідомі. *Слово Просвіти*. 27 трав. – 2 черв. 2010. С. 6. (див.: Віктор Терлецький. До 75-річчя від дня народження. Бібліографічний покажчик. Суми, 2012. С. 12, 44).

№ 16

Добрий день, шановний Петре Петровичу!

Не відаю, чи займаєтесь Ви зараз літературознавством, бібліографією, краєзнавством, бо все ж пишу з надією на успіх.

Чи невідомо Вам що про фольклориста О.Н.Малинку?⁴² Був би радий якби сповістили. Він був, здається, пов'язаний з Полтавщиною. Отже, про полтавський період життя...

І друге... Чи не дали б адресу краєзнавця, літературознавця з Кременчуга з метою зав'язати спілкування не тільки щодо особи Малинки.

З повагою

В. Терлецький

м. Шостка

вул. Кутузова, 4. кв. 5

15. VII. 1972

Інститут рукопису НБУ ім. В. Вернадського. Ф. 276. Спр. 1451, оригінал, автограф В. Терлецького.

№ 17

м. Шостка

5. IX. 72

Шановний Петре Петровичу!

Дякую за попереднього листа-листівку, прошу дати відповідь на такі мої запитання:

1) що це за с. Ивановское (Гари), Гловского уезда⁴³, Полтавской губернии?

Чи існувало на справді, чи це помилка? Як воно зветься зараз? Де розташоване?

2) і такі питання щодо хутора Беева, де був селітряний завод; хуторів Погорець, Редкіно. Це десь поблизу Ромен. Я так гадаю.

Буду вдячний за відповідь.

Чим займаєтесь зараз, шановний Петро Петровичу, літературознавством? краєзнавством?

Зичу Вам всього найліпшого.

(підпис)

В. Терлецький

м. Шостка

Інститут рукопису НБУ ім. В. Вернадського. Ф. 276. Спр. 1452, оригінал, автограф В. Терлецького, машинопис; чорнилом напис В. Терлецького «Шостка»; напис П. Ротача: «Відп. 15. IX. 72».

№ 18

Шановний Петре Петровичу!

Щиро дякую за Ваші добрі, схвальні слова щодо моєї статті-розвідки

⁴² Розвідки про Олександра Никифоровича Малинку вийшли в часи Незалежності: Малинка Олександр Никифорович. *Енциклопедія Сумщини. Вип. III. Діячі науки / за ред. В.Б. Звагільського*. Суми: ВВП «Мрія-1 ЛТД», 1999. С. 43-44; Малинка Олександр Никифорович. *Сумщина в іменах: енцикл. довід.* Суми, 2003. С. 293. (див.: Віктор Терлецький. До 75-річчя від дня народження. Бібліографічний покажчик. Суми, 2012. С. 11, 12).

⁴³ Помилка або одруківка

«Фольклорно-етнографічні записи в селі Вороніж на Сумщині»⁴⁴. Листівка дещо заблукала, бо змінилася моя адреса. Тепер мешкаю по вул. Шевченка-25, кв. 16. Це зовсім в іншому районі міста.

Петре Петровичу! Що Ви поробляєте зараз, що Вас хвилює, кличе до пошуків? Чи не відгукнетесь на мої питання/прохання?

- В Полтавському історико-краєзнавчому музеї (№ 2606/1515) зберігається документ, що стверджує звільнення ще 1858 року від кріпосницької залежності Ціовкіних батьком славетного педагога К.Д. Ушинського. Хто в Полтаві цікавиться чи цікавився Ушинським, вів пошуки матеріалів про нього? Чи не можна навести справки і щодо можливих документів про Дмитра Григоровича Ушинського, який 1824 року перебував в Полтавській казенній палаті по господарчому відділенню?⁴⁵

- В моєму архіві лежать не переплетені, не сшиті сторінки журналу «Архіви України». Сторінки з Вашими біобібліографічними матеріалами «Літературна Полтавщина». Відсутні №№ 4, 5, 6 за 1965 р., № 6 за 1966 р., № 1-4 за 1967 р., № 2 за 1970 р., № 1 й № 2 за 1971 р. Чи не подарували б хоч деякі з відсутніх? Бажаю все ж зібрати Ваші матеріали повністю.

Пишіть. З повагою.

25 VI 1978

(підпис)

Віктор Терлецький

м. Шостка

Інститут рукопису НБУ ім. В.Вернадського. Ф. 276. Спр. 1453, оригінал, автограф В. Терлецького, машинопис; чорнилом напис В. Терлецького «Шостка», дата.

REFERENCES

- Vertil O.V. (2025). Terletskyi Viktor Volodymyrovych. *Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy*. Retrieved from: <https://esu.com.ua/article-889616> [in Ukrainian]
- Viktor Terletskyi. Do 75-richchia vid dnia narodzhennia. Biobibliohrafichnyi pokazhchyk (2012). [Viktor Terletsky. To the 75th anniversary of his birth. Biobibliographic index]. (2012). Sumy. [in Ukrainian]
- Derzhavna universalna naukova biblioteka (1996). Hennadii Petrov: biobibliohrafichnyi pokazhchyk: do 75-richchia vid dnia narodzhennia [Gennady Petrov: biobibliographic index: to the 75th anniversary of his birth]. Sumy. [in Ukrainian]
- Hennadii Petrov. Ridnyi bereh poeta. Statti pro Oleksandra Olesia. Naukovo-populiarne vydannia [Gennady Petrov. The poet's native shore. Articles about Oleksandr Oles. Popular science publication] (1997). Sumy: Sobor. [in Ukrainian]
- Latysh S.F. (2003). Yakym Kryvko: Do 100-richnytsi vid narodzhennia [Yakym Kryvko: To the 100th anniversary of his birth. Biobibliographic index]. [in Ukrainian].

⁴⁴ Фольклорно-етнографічні записи в селі Вороніж на Сумщині. *Народна творчість та етнографія*. 1978. № 2. С. 99-102.

⁴⁵ На 1978 р. В. Терлецький склався як системний дослідник життєвого, творчого шляху К.Д. Ушинського та мав вже 10 публікацій про нього в районних газетах («Советское Полесье», Шостка (1969 р., 22 лютого; 1971 р., 5 січня, 1974 р., 12 січня, 1974 р., 2 березня, 1974 р., 4 травня, 1974 р., 16 червня), «Комуністичним шляхом», Ромни (1970 р., 11 березня), «Шлях комунізму» (1970 р., 10 лютого) та серйозних наукових академічних журналах (*Народна творчість та етнографія*. 1971. № 1. С. 90-91). В добу Незалежності вийшло окреме монографічне видання про родину Ушинських: *Роде наш красний. Ушинські крізь призму століть* (Суми, 2001) (див.: Віктор Терлецький. До 75-річчя від дня народження. Бібліографічний покажчик. Суми, 2012. С. 19-22).

- Pokydychenko (red.) (2016). Petrov Hennadii. Shchodennyky. Narysy. Statti. Materialy druhoi naukovo-praktychnoi konferentsii doslidnykiv «Petrovski chytannia». [Petrov Gennady. Diaries. Essays. Articles. Materials of the second scientific and practical conference of researchers «Petrovsky Readings»]. Sumy. [in Ukrainian]
- Rotach Petro Petrovych: Biobibliohrafichnyi pokazhchyk [Rotach Petro Petrovych: Biobibliographic index] (2007). K.: In-t istorii Ukrainy NAN Ukrainy. [in Ukrainian]
- Terletsyi, V. (1978). Folklorno-etnohrafichni zapysy v seli Voronizh na Sumshchyni [Folklore and ethnographic records in the village of Voronezh in Sumy region]. *Narodna tvorchist ta etnohrafii*. 2. 99-102. [in Ukrainian].

Отримано 23.08.2026

Отримано в доопрацьованому вигляді 28.08.2026

Прийнято до друку 31.08.2026

Submitted 23.08.2026

Received in revised form 28.08.2026

Accepted for publication 31.08.2026